

516/E
Biblioteka Prozy i Prozy
Exemplarz urzęd. przedłożono dnia 30/ X 1936

„ОПОВІДАННЯ ПРОЗОПОЕЗІЇ” ч. 1.

ЮРІЙ ЗОРЯК

101 (11)
Вірш
СМЕРТЬ

ЗА

СМЕРТЬ
Вірш
1/10/36

ВИДАВНИЦТВО
„ПРОЗОПОЕЗІЯ”

ЛВІВ ВЕРЕСЕНЬ 1936

Від Видавництва

ВАША ДОСТОЙНОСТЕ!

Посилаємо Вам цього примірника, як початкового з циклю оповідань ЮРІЯ ЗОРЯКА, подібних змістом і тематикою, що їх друкуватиме наше видавництво. Якщо вважаєте нашу працю за корисну для Української Нації, то просимо, замовити долученим розрахунковим переказом, або замовленням чи для себе, чи для розпродавання потрібну кількість книжок **ЮРІЯ ЗОРЯКА**.

Як розрахункового переказу, чи замовлення „Прозопоезії” не матимете, то купіть на пошті за 1 гр. розрахункового переказа, або листівку й надajte їх по адресі: „Прозопоезія” Львів, Бляхарська 11. (число розрахунку для переказів розрахункових — 91), а видавництво вишле Вам бажані книжки негайно.

Якщо не можете Ви, зайнятися розпродуванням видань „Прозопоезія”, то просимо, передати замовлення й розрах. переказа бажаним знайомим і поручити їм вести цю справу.

Просимо, за одержаний примірник прислати долученим переказом 40 гр., або вернути примірника нерозрізаного.

Пересилка грошей розрахунковим переказом не коштує нічого.

З поваженням
В-во „ПРОЗОПОЕЗІЯ”

06 10
ЮРІЙ ЗОРЯК

28. 8/11
Львів. бібліотека
А. УРСР
СМЕРТЬ

ЗА

СМЕРТЬ

ОПОВІДАННЯ

ВИДАВНИЦТВО
„ПРОЗОПОЕЗІЯ“

ЛЬВІВ

1936

кр. 46/9-1940
Льв. обл.

U13/2-44/5-644

Зонисату

Всі авторські права
застережені автором.

314

Хата Зосима знаходиться в кінці густо заселеного яру. Цей кінець прилягає до села Жовтіївки, а другий кінець яру доходив непомітно до дороги, що незабаром ховалася в лісі. Від Зосимової хати через яр веде ледве помітна на траві стежка. Доходячи до дороги, вона розгублювалася між кущами ліщини й терну та валуватими каменями, що повилазили дещо з землі. Стежка розгублювалася, бо краще було, скакати по гладких каменях, ніж викручуватися на землі поміж ними. Саме яр при самій дорозі кінчався високим заборолом. Воно уявляло зі себе страшне й жахливе володіння злої сили, і через це й стежка через яр була ледве помітна. Яром майже ніколи ніхто не ходив, бо дуже трудно було вийти з нього на дорогу; а більше всього всі жовтіївці боялися, йти через „Зосимове Кодло”. Так називалося забороло. Зосим, вірили всі жовтіївці, продався чортові, й до нього на раду цілими кодлами з заборолола ходять чорти з відьмами. Через це забороло й прозвали Кодлом. Це бачив серед білого дня Охрим, що його хата знаходиться також недалеко „Зосимового Яру”. Як і забороло, так і яр, — все було охрещене імям Зосима. Мабуть тому було охрещене імям Зосима, що він із чортами „знається”. Охрим же ані Зосимового Яру, ані Зосимового Кодла не боїться. Але він не хоче, „мати” з чортами ніякого діла. Над Зосимів Яр і до Кодла ходить не дуже часто. Але Охрим „надивиться” завжди над Кодлом на якісь нові дива, а після несе в село цілий мішок — їй богу, щирої, як він

сам каже — правди про нечувані речі. Охрим тільки й мав роботи. Мав, дотого, й млинка доброго і жвавого між зубами. Як пустить його, то, здається, безперестання і без утоми молот би днями й ночами. Але, зате, „Охримова правда” була знана не тільки в одній Жовтіївці, але, навіть, і в десятих селах. Саме, Охримові треба подякувати за те, що всяка хрещена душа оминає Зосимів Яр і Зосимове Кодло десятою дорогою.

Не боялися ані Зосимового Яру, ані Кодла, лише, очайдухи й пройдисвіти Жовтіївки й околиць. Але цих було небагато. В Жовтіївці було їх два. Але один із них був не так пройдисвіт, як — очайдух. А, вже, найбільше любили його за його честність, справедливість і за його серце, що палко любило і злющо ненавиділо. А ще мав, дотого, лагідне й геройське ім'я — Юрій. Десь, сама судьба хотіла, звязати його ім'ям з Юрієм Побідоносцем. Він був атаманом над своїми дооколічними товаришами вдачі, бо він перебував у „столиці”. Жовтіївка була „столицею”, бо там був замок — Кодло, що його „князем” був Юрій і „княжий” ліс густий-густиий і страшний. Ліс, також, був під пануванням Юрія. У ліс, тоже, де-хто дуже рідко ходив. Бо, знаєте, Охрим „бачив”, як чорти з Кодла лазили по соснах, ломали сухе гілля собі на дрова і його ледвещо не забили.

В забубони про Кодло, що ширив їх по Жовтіївці Охрим, отаман Юрій зі своєю дружиною не вірили. Але Юрій не раз ізгадує, як йому мороз плечі обсипав, коли ще малим він зважався, підходити до Кодла. Нераз нещастна мати викачувала й виливала своєму Юрчикові переполох.

І дійсно Кодло виглядало так, що наводило

страх нетільки на недолітків, але, навіть, на дорослих. Звичайно, що наводило страх на тих дорослих, які нізащо не обернуться, навіть не оглянуться назад, коли спішать опівночі через ліс або через якесь інше „закляте місце”. Сам яр в напрямку Кодла, поступово звужувався. Чимближче до Кодла, тимбільше схили його ставали стрімкіші. Коло самого Кодла вони були цілком кам'яністі й уявляли зі себе ніщо інше, як високі валуваті стіни. Ці схили були покриті корчами, мохом та шорсткою травою, що виглядала на схилах, як щотина. В деяких місцях на схилах показувалися голі кам'яні брили. Зверху над схилами по обох боках розрослася буйно ліщина, черемуха, а в деяких місцях стояли грубі лапаті дуби. Ліщина з черемухою була висока й на протязі кроків двадцять від заборолла схилялася до себе з обох боків яру. Так утворювалося коло Кодла над узеньким яром живе склепіння з ліщини й черемухи. Воно було густо переплетене хмелем та іншими ціпкими рослинами. Через це склепіння в дуже рідких місцях яскравими зірками пробивалися проміння світла. Але його було дуже мало, щоб освітити яр, і в ньому, особливо коло самого заборолла, було цілком темно. Лише, по деякім перебуванні в цьому місці, можна було в темряві запримітити стрімкі схили яру, а перед собою — ясніші й темніші місця. То — були, вилизані віковичним повітрям і водою величезні кам'яні брили, а між ними — темні великі печері. Але в темряві брили від печер мало відріжнялися своєю ясністю, і на перший погляд очам здавалося, що ясніші й темніші плями перескакують із місця на місце. Таке вражіння відносила людина, дивлячися в заборолло від самої землі до самого верху. Це — було

те найстрашніше в Кодлі, що відстрашувало від себе всіх поголовно.

Печер у Кодлі великих і помітних було шість. Інші були малі й незаметні. Всі печері містилися по цілому заборолі з верху до низу. У підніжжю містилося їх дві великі, що в них можна було увійти, дещо нахилившись. Решта печер знаходилася вище. Там чередувалися великі й малі й так досягали верху. Коло самого верху великих печер не було. Там були непомітні малі нори, а зате там було гусітше каміння, і було воно дрібніше в порівнянні зі спідніми брилами. Верхнє каміння, ніби, присипало й покривало всі ті печері.

Кодло було цікаве тим, що його печері були справжніми підземними переходами. Ліва печеря у підніжжю Кодла вела в сусідній ліс і виходила в ньому зпід кореня дуба-стародрева, що знаходився в дещо схилому місці. Всі п'ять інших великих печер вели до цієї самої головної печері-проходу. Розположення в заборолі цих печер і вихід їх у головний прохід легко було запам'ятати. Розположення їх у заборолі було зигзакувате вгору, а виходили вони в головний прохід, все, з лівого боку. Порядок цих виходів був такий, що найнижча — права у підніжжю печеря виходила в головному проході найближче до заборолі, а найвища — найближче до ліса. Від виходу головного проходу під дубом до першого печерного виходу в головному проході було шість кроків. Це — був вихід верхньої печері. Далі кожний простір між печерними виходами в головному проході збільшувався поступово на один крок від попереднього. Таким чином між передостаннім і останнім печерними виходами в головному проході було десять кроків. А від останнього

— першого від заборолა печерного виходу до виходу головного проходу в заборолі — лівої печері в підніжжю було п'ятнадцять кроків. Цей осатній печерний вихід у головному проході — це був вихід правої печері в підніжжю. Отже: права печеря виходила в головний прохід на віддалі п'ятнадцять кроків. Таким чином можна було знати, в якій печері треба буде вийти, входячи в головному проході в прохід побічний і навпаки: в котрому побічному виході треба буде опинитися, як увійти в якунебудь печерю.

Це все вело в правий бік яру. Проходи ці були досить простірні. У них можна було бігти; лише, в деяких місцях треба було згинатися. Хто проходив, або біг через ці печері, той знає, як не скресати собі лоба в них. Такий держав угору проти себе палку й мацав нею склепіння проходу. А коли хотів, щоб вона не віддавала звуку, то обмотував її кінця шматою. Хто же частіше проходив цими проходами, той відчував, де треба нагинатися. Але такий, всетаки, мусив числитися з тим, що може дістати в лоб камяного млостного поцілунка. Не треба було, також, боятися, що в цих проходах можна буде задихнутися. У них було досить свіже повітря, бо провівало воно через них досить добре. Іншим разом через них віяла справжня буря, висвистуючи й завиваючи в Кодлі. Охрим, припильнувавши раз цей свист, тягнув до Кодла свого найближчого приятеля Кирпаня, щоб цей почув, як у Кодлі „чорти свищать”. Кирпань відхрещувався й відмолювався від цього й просив Охрима, щоб той дав йому святу й чисту годину.

Яра й Кодло з його печерями, проходами та іншими таємницями знав Юрко, як свою „кімна-

ту” й „хату”. Він зріс у Кодлі. Від його хати до Кодла — недалеко. Хата Юркова знаходилася на другому боці дороги напроти Зосимової. І треба було матері, лише, з ока спустити Юрка, щоб зараз же опинитися йому у Кодлі. А як піjde мати на город або в поле, то щастю Юрка нема кінця: тоді то вже, він вилазить у Кодлі по печерях. Як самому — скучно, то біжить зараз до свого ровесника Пилипа, Охримового сина й тягне його до Кодла. Пилипова хата була через пять дворів від Юркової. Перебігти було недалеко. І так у двох прибігають до Кодла і граються тут „у миші”, „в кота й миш” і в безліч інших іграшок. Та й у що в тому Кодлі неможна гратися? В його норах можна бути і кротом, і бурсуком, і лисицею, і можна влітати зі самого верху пічкуром у верхні нори Кодла. Юрко на все був майстер. Але „в пічкура” Юрко грався дуже рідко, бо ця іграшка була дуже небезпечна. Аж тоді, як Юркові обрік добре заграє, вилазить він на самий верх Кодла, лягає там на землі ницьма головою над яр і так хоче влетіти „пічкуром” у нору.

Але в цій іграшці був би Юрко одного разу вязи скрутив, якби, як кажуть, не треба було, щоб він жив. Виліз раз він на верх, ляг на живіт, помалу повзе над Кодло й каже Пилипові, що вилавив по брилах назустріч Юркові:

— Диви-но, Пилу, як я буду зара летіти пічкуром у нору! —

Пилип карабкався по брилах, усе, вище і не спускав Юрка з очей. А цей висувався грудьми, все, більше над яр. Ум голови не міг прибрати, як той Юрко хотів улетіти „пічкуром” у нору? Здавалося, що цей восьмилітній очайдух ось-ось полетить стрімголов униз і покотиться головою по кам'яних

брилах на дно яру. Пилип, дивлячися на Юрка, й собі захопився іграшкою й каже:

— Ти будеш улітати в нору зверху, а я — зниз...! —

Пилип не скінчив. Він перелякався. Під грудьми Юрка заломилася земля, й він, справді, полетів, але — не в нору, а — головою об камінь під ноги Пилипа.

Зорі посипалися перед Юрковими очима. Пилипова ж нога, збита головою Юрка, послизнулася з брили, і він ледвищо не полетів униз. Щастя хотіло, щоб Пилип затримався рукою об вигідний кам'яний затіс і не впав. А то: напевне і Юрко, й Пилип потовклися б на винясті яблучка об кам'яні лоби.

Пилип упритомнився. Він був переляканий. Його серце стукотіло. Він відкрив уста й хотів щось вимовити до Юрка. Але неможна було розібрати його вимови, бо він видавав із уст не звук, а ледве помітний шелест. Він охрип. Від цього Пилип сам себе перелякався. А Юрко, не рухаючися, лежав на обсуненій землі догори ногами. Він сильно вдарився лобом об камінь і зімлів. Пилип почав, ледве тримаючися на ногах, вовтузити Юрка за ковнір. Але Юрко не рухався. Дивлячися, що Юрко не рухається, Пилип перелякався до краю й почав плакати.

Він не знав, що робити і став кричати, прорізуючи мертву тишу Кодла зловіщою луною. Пилип тягнув Юрка за ковнір і кричав. Цей крик пробудив зімлілого Юрка. Він упритомнився і став рухатися. Пилип перестав кричати й пустив ковнера.

— Помалу, бо зіпхнеш! — випустив він зі слідами заплаканого голосу.

— Де — ми? — зворушенням і страхітливим голосом промовив Юрко. Він лежав униз головою і силувався, її підняти.

— Пома-а-алу, бо зараз вдвох полетимо вниз! — настирливо проціджував через зуби Пилип.

Якось Юрко зкинув одну ногу, що пальцями донизу лежала ще на верху, а потім — таксамо й другу. Тягар Юркового тіла спав на брилу, а Юрко перестав, напирати так на Пилипа. Цьому стало, легше триматися. Нарешті, опершись ногами об побічну брилу, Юрко піднявся. Він оперся спиною об камінь, відкинув назад голову й дивився на Пилипа. Хоч у ярі було темняво, то, все-таки, яскраво вражала блідість Юркового лиця, а в правому боці лоба, видно було, сочилася з закривавленої рани кров. Юрко силувався, пригадати, що було перед хвилиною. Але його думки, неначе, вітром розвівалися. Питатися ж Пилипа про те, що сталося, він не збирався. Не говорив нічого й Пилип. Вони мовчки дивилися один на другого. Це витворило в Пилипа якийсь таємничий і страхітливий настрій.

— Злазьмо! — нишкувато вимовив він. — Мені — страшно чогось. —

На слова Пилипа Юрко здригнувся. В голові своїй він чув страшенний біль, а в усьому тілі — млосність.

— Злазьмо, злазьмо! — став шептати він. — Мені вельми голова болить. І тут чогось щемить!? —

Юрко мацнувся за лоба у збитому місці. Рука його доторкнулася до мокрого. Він, ізлякавшись, прийняв хутко руку від рани й подивився на неї.

Пальці були в крові. Це, ще, більше спонукало Юрка, покинути Кодло й хутко спішити додому.

Минуло після цього десять літ. І тепер Юрко не оставляє Кодла. Але тепер не лазить він по норах з Пилипом і не збиває собі лоба. Тепер щоне-ділі й щосвята сидить він у Кодлі в гурті десятиох кремезних молодців і веде розмови. Розмови його були запалючі, огненні, перетоплюючі. Слова його розпалювали душі всіх товаришів, розтоплювали їх. А душі всіх, що слухали Юрка, зливалися в одну кришталюну форму, — зливалися в одну могутню волю всіх присутніх. Розмови Юрка не були лагідними розмовами. Вони були бренькотом і скреготанням крицевих шабель і мечів, що зустрічалися зі собою. Слова Юрка розрізували крицею серце і вливали в нього струмінь пекельного завзяття.

Про що ж Юрко так палко й переконуючо говорив? Він говорив про ~~св-та~~ рідну Велику Родину та про її ворогів. Його рідна Українська Велика Родина, що жила, живе й житиме вічно, промінювала в його серце своєю палкою любовю. Вона своєю любовю наповнювала вщерть його душу, і він не міг не полюбити своєї Великої Родини. Юрко полюбив її палко, — полюбив її її ж любовю. А ненавистю пекла дихав на ворогів її.

Ворогів своєї Великої Родини Юрко бачив. Бачив він їх завжди: і коли вони стояли перед його очима, і коли зникали з його очей, і в сні, і в роботі, і в відпочинку. Ціле його життя перед Юрковими очима стояли, лише, дві сили: його Родина і її вороги. Першій він віддавав море своєї любови, а другим віддавав море своєї ненависти. Віддавав він це все на кожному своєму кроці. І тепер у Кодлі своїх братів Юрко напоює: до

України — своєю палкою любовю, а до її ворогів — скаженною ненавистю.

Сьогоднішні слова Юрка були, неначе грім, що грохотом своїм наводить жах на ворога. Вони сікли і прискали, як блискавиця, ненавистю на лютого ворога його Родини. Вони перейшли, вже, між людської вимови, вони були, вже, ревом льва, і цей рев спрямований був проти червоної Москви. З уст Юрка громом вилітали смертоносні слова:

— Браття! Червона падлюка, червона гидра простягає на нас свою, затроєну їддю, лапу в най-дальші закутини нашої батьківської землі. Свої червоні пазюри, наповнені їддю, запускає вона, де зможе, у, виснажене борнею, тіло найкращих наших братів. Своїми ідьливими пазюрами червона гидра тягне найкращих наших братів у своє смер-
дяче кубло!... О, пімсти! Пімсти! Пекельної й кри-
вавої пімсти — червоній гидрі! Нехай кров наша
спалахне вогнем лю-ї, пімсти й палає доти, поки
могутня рука нашої Великої Родини не зітне го-
лову огидній гидрі.

Які українські очі не побачать тих тортур і знущань, що їх червона гадь з піною на губах виправляє на наших братах? Яке українське ухо не почує роздираючих зойків і жахливого крику тортурованих наших братів?... О, пекельного вогню — на червону гидру московську!

Чи знали наші брати — красні сини нашої Великої Родини, славні її герої, що кричатимуть вони під пазюрами червоної монгольської гидри? Ні! Вони цього не знали й не знатимуть. То — не вони кричать: гидра розірвала їх тіло, добралася до їх сталевої душі. Їдь гидриних пазюрів проїла сталеву душу наших братів, і зойк із криком, уже сам летить із неї... О, знищення! Знищення — гидрі!

Яке українське серце не відчує того, що червона гадь робить і робитиме з нашими братами у своєму гадючому кублі на півночі?! Вона казиться від злости. З її гадючої пащі хлище й прискає їдливоскаженна піна. І в такій скаженині червона північна гидра в своєму кублі своїми їдливими пазюрами рве, розриває тіло наших найкращих братів. Розриває живе, цвітуче тіло, — розриває живий квітучий цвіт України!

Люта гидра рве, розриває; добирається до живого серця і прагне його розірвати! Прагне вилляти з нього живу кров, кров наших братів, українську кров!... О, меча й огню — червоній гидрі! Памятайте ці слова до своєї смерти! Передайте їх своїм дітям! Прикажіть їм, щоб передали вони ці слова вашим онукам! Нехай вічно палають ці слова в серці нашої Великої Родини, щоб вона тигром скочила на північ; щоб львом скочила на гидру, в її кубло і там її заїла, розірвала, потратувала; щоб із димом пустила смердяче кубло червоної гидри; щоб спопеліла в ньому червона гидра!

Тоді їдливі пазюри не розриватимуть живого тіла нашої Родини. Не розриватимуть її живого серця: бо попіл з пазюрів розвіють буревії вчотири вітрі. І не поллється тоді кров українська з українського серця.

А тепер вона ллється. Ллється з живого роздертого серця наших братів — нашої Родини. Я чую їх муки. Я бачу злющорадісну лють гидри, що „машиновим темпом” винищує одного за другим синів нашої Родини. Чи можемо ми затулювати уші на роздираючі зойки наших братів!? Чи можемо ми затулювати очі на їх муки!? Нехай проклянуть нас вони, — вмираючі під пазюрами гидри, наші брати, коли ми таку думку, хоч, допу-

стимо до голови!... Знищення! Огненного й кривавого знищення — червоної гидри!!!

Бачу я її з одною головою, а з мільйонами пазюристих лап. Сидить вона, високо піднявши голову й роздявивши пащу. Вона звернула свою голову, свою роздявлену пащу на нашу землю. З жадобою гієни простягає вона мільйони своїх їдливих пазюрів на наш Південь, на нашу Родину. З пащі її дише пекельний чад на знищення нас — нашої Родини. Очі її зяють смертоносним блеском.

Але чи маємо ми, жахатися її пекельного чаду!? Чи маємо, страхатися її смертоснозяючих очей!? Чи маємо, втікати від мільйонів її смертоносних пазюристих лап!? Ні!!!

На смертоносний пекельний чад червоної гидри вибухне зі сердець наших огонь знищення ще палкіший, ще сильніший. Розпливеться в цьому огні чад гидри і зникне з лиця землі. На лютозяючі очі гидри ми тигром скочимо на неї і зубами тигра вигриземо, спрямовані на нас, смертоносні очі гидри! Ми блиснемо на гидру поглядом розлюченого найлютішого льва. Ми злющим львом скочимо на гидру і зубами льва розчавимо огидну голову червоної гидри! На мільйони пазюристих лап ми підіймемо мільйони мечів! І відпадуть червоні лапи від огидного тулуба. Ми затратуєм судороги огидних лап! Ми посічем їх на їх же землі! Ми посічем їх і гидру! Ми посічем її і її землю! Змишається її земля разом із нею і з її лапами!!! І на її землі — на ній самій зацвіте прекрасним райським квітом наша перемога!!!

І це буде остання пімста! Це буде останнє знищення нашого відвічного ворога — московської гидри, в якій би фарбі вона не була! Це буде наша

побіда! Це буде наше найсвятіше Свято, що йому
назустріч від віків бойовим маршем прямує наш
Південь! Тоді буде свято й на землі й на небі. Тоді
ангели небесні заграють на небі у бойові сурми.
І тоді сам Бог поблагословить нашу Родину, її
перемогу і її владу над Півднем і Північчю. Тоді
гидра монгольська зникне з лиця землі!!!

Бо вже винесене на неї прокляття! Вже при-
значена вона на загибель! Вже винесений на неї
присуд! Вже засуджена вона на знищення! Вже
йде до вас вождь Півдня, щоб з огнем пімсти пове-
сти вас на гидру північну й виконати над нею при-
суд. Присуд — за кару; присуд — за торттури на-
ших братів; присуд — за їх муки; присуд — за
роздерте серце нашої Родини; присуд — за її кров.
Цей присуд ви виконаєте!!! І то — буде ваша пе-
ремога, ваше весілля!!!

Біжить хортами! Летить блискавкою назустріч
Святу Перемоги. Зустрічайте Його, як льви; як
тигри зустрічайте свою перемогу! Як будете бігти
львом до перемоги, як будете її тигром зустрічати,
то добіжите до неї найскорше й зустрінете її най-
скорше.

Але знайте, що шлях до побіди— тяжкий. Не
один із нас, зробивши, тільки, перші кроки, може
впасти. Червона гидра знає, що вже блискавично
наближається до неї знищення. І вона з пекельною
силою старається, навіть, не допустити, щоб ми
стали на цей шлях. Вона мільйонами своїх лап
відразу тягне на смерть мільйони наших братів.
Її лапи неначе відноги огидної потвори, витяга-
ються безперестання день і ніч! Вони день і ніч
стягають із нашої Родини найкращих і найсиль-
ніших її синів! Наші ряди проріджуються!!! О, вже
— меча на лапи червоної московської гидри!!!

Вже!, в цю хвилину — обоюдугострого меча на них!!! Не надумуйтеся! Не зволікайте! Січіть! Січіть червоні відноги, куди, тільки, вони простягаються і де, тільки, вони показуються. Бо коли торкнуться вони вас, то тоді, вже, буде пізно: станете й ви жертвою червоної гидри в її кублі. Роздере вона й ваше серце! Вилле вона з нього й вашу кров!! Меча!! Вже — меча!!! Зараз — меча на лапи червоної московської гидри!!! —

Останні слова Юрка були, як грім. Він не говорив і не кричав, а гремів. Лице його було червоне. Воно палало огнем ненависти до ворога, проти якого говорив.

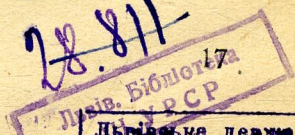
Тимчасом біля Кодла проходив Охрим. Він почув противорожі викрики Юрка і тихенько підійшов над схил яру. Охрим присів, розгорнув куща і став так дивитися вниз. Йому в очі кинувся найперше його Пилип, що розмахуючи, про щось палко переконував зібраних. Охрим почув, тільки, як його Пилип рішуче сказав: „Чекіст мусить ізгинути"! Це схвилювало тупу свідомість Охрима. В його голові блиснула думка, ввірватися серед гурт і з нього за чуприну виволікти Пилипа. У словах свого Пилипа він відчував щось зловіще для чекіста. А з чекістом він дуже добре жив.

Але Охрим пригадав смертоносні противорожі викрики Юрка. І дивлячися на гурт, що був, мов блискавкою, перейнятий ненавистю до чекіста, не відважився на свій крок. Чекіст був одною з тих лап, про які Юрко тількищо перестав говорити.

Але чи міг Охрим бачити всю смертельнорожу підлоту чекіста до його ж, таки, сина Пилипа? Чи міг він чути смертоносне гадюче шепіння чекіста на все, що починало, тільки, пускати з но-

вороджених грудей перші струї животворчого українського духа? Цього Охрим не бачив і не чув, бо він був і глухий, і сліпий на це все.

Але чи може Охрим мати оправдання, що він — і глухий, і сліпий? Він не може мати оправдання, бо він і міг бути відющим, і міг усе чути. Його Пилип не раз відкривав йому, своєму батькові, очі на чекіста, як на віковичного ворога. Пилип не раз показував своєму батькові чекіста такого, що буде смертельним ворогом для них у десятому поколінні, у двадцятому, — до віку буде ворогом. Пилип насторожував ухо свого батька на те, як чекіст на кожному своєму кроці їдливою гадюкою шипів на тих усіх, від кого нюхом чув, що вони дишуть українським духом. Але Охрим заплющав очі й затулював уші на остерегаючі слова свого сина. Мов горох від стіни, видбивалися від Охрима Пилипові слова про український дух. Чекіст затроїв, уже, ненавистю слабу душу Охрима-батька проти сина й проти всього того, що говорив син своєму батькові. Охрим не міг, уже, розібрати, кого він любить більше: чи чекіста, чи свого сина. Чекіст отуманив Охримові родинні почування отрутою комунізму. Він затроїв їх. Ідея комунізму, що її вливав чекіст день і ніч у голову Охрима, запанувала Охримом цілковито. Вона допомгла чекістові у його хоробливоворуїнницькій роботі. В очах Охрима його сина Пилипа ідея комунізму робила не сином. І вона завершила не тільки те, що Пилип зробився в очах Охрима не сином, а вона завершила диявольського. Вона зробила зі сина проклятушого ворога для батька. І в душі, і в серці Охрима Пилип не був уже любим сином. Він був у всій духовій істоті свого батька проклятушим ворогом.

Отак чекістова комуністична ідея затруїла батька родини. То — не був, уже, батько. То — була, вже, викривлена й вироджена чекістом, потвора, що здібна була, лише, на те, щоб безплідно ходити над Кодло й під впливом отрути чекіста піддаватися розкладові своєї душі. Чекістова комуністична ідея зробила над Охримом чудо: під її духом Охрим зі святого батька родини став проклятим дияволом родини. І цей диявол родини чигав, уже, на кожному кроці на свого сина Пилипа. Вже на кожному кроці невидимий чекіст шептав на ухо Охримові, щоб він забив свого сина. Як не міг опертися Охрим ідеї видимого чекіста, так тепер не може опертися він голосові чекіста невидимого.

Цей диявольський голос невимовно настирливо відчував Охрим, коли Пилип попадав перед його очі. І якби Пилип тепер у Кодлі був сам, то, здавалося, голос цей шпурнув би Охрима на дно яру на свого сина. В цю хвилину бракувало Охримові, якраз, волі. І він, шарпаний, мов пазюрами, цим голосом, піднявся від куща й пійшов додому.

Подорозі диявольський голос розпирив Охримові груди. Охрим не міг стриматися, щоб цілу дорогу не виливати зі своєї душі того душевного бруду, що його витворював там зловіщий голос невидимого чекіста. Охрим, ідучи, цілу дорогу про свого Пилипа бурмотів сам до себе:

— Чи ти бачиш, що він собі в голову вбив? Вбив собі в голову якусь свою націю, і тепер вороги — для нього: і Берко, що завжди дасть мені „наобор” тютюну й чарку, і Лейзор (на думці має Охрим чекіста), що, їйже богу, ніколи не збреше. Кожне його слово — свята правда. Хоч він — жид, але ж він говорить правду! Як можна йому не вірити? Він же говорить, що нетреба —

війни, нетреба — гармат, нетреба — кулеметів, ані рушниць, ані шабель! Нетреба нам битися, різатися. Хиба ж це — не правда? Хиба ж це — не добре? Лейзор говорить, що нетреба буде ані орати, ані сіяти, бо „трахтар” сам зоре й посіє. А ти (про Пилипа) кажеш дати Лейзорові колом по голові! Ти не хочеш „трахтара”. Якби був „трахтар”, то, вже, давно моє поле зорав би. А то: ще й досі лежить неоране. Я т-т-т-обі покажу! Я тобі дам: „Колом — Лейзора по голові”! Я тобі хутчій дам колом по голові! Ти, тільки, рухни Лейзора! О, не діждеш ти, ще, сьогодні ввечері! —

Отака скаженина шумувала в мізку Охрима, як він ішов від яру додому.

У яру ж після своїх слів Юрко був, неначе, перейнятий чимось надзвичайним. В його грудях палав пекучий жар, а думки хмарами облягали його голову. Він присів, схилився й закрив руками лице. Перед його душевними очима пробігали картина за картиною знущань і спустошення, що їх з виродженою злістю ніс чекіст на Жовтіївку й околиці.

Юрко здригнувся відкрив лице й устав. Усіх товаришів вразила незвичайність виразу його лица. Щоки його горіли. Очі переповнювалися завзяттям. На Юркових устах видно було незрозумілі слова прощання, повні гарячої любови до того, кого він прощав.

Юрко прощає!... Він прощає Степана!... Він прощає свого найлюбішого брата!... Він прощає вірного сина своєї Великої Родини!... Він прощає її героя!...

Одного Юрко прощає, а другого зустрічає. Юрко прощає Степана, а зустрічає... Лейзора, прощає свого найлюбішого брата, а зустрічає...

свого найлютішого ворога, прощає вірного сина своєї Великої Родини, а зустрічає... зрадливого приволочня, що приволочився до неї, прощає її героя, а зустрічає... її ката.

Степана віддав на смерть Лейзор. Степана повели на смерть!... У Юрка кров кипить у жилах. Він прощає на смерть свого друга, брата! Він прощає на смерть свою кість від кости й кров від крові!... Він зустрічає Лейзора! Він зустрічає смерть Степана! Він зустрічає свою смерть! Зустрічає смерть своєї Великої Родини!... Він зустрічає смертоносну лапу огидної гидри!... Мечем! Обоюдоострим мечем — смертоносну лапу!!!

Смертельна ненависть і пекельна лютість безсловесно вибухали з уст Юрка. То були палючі проміння ненависти й люті. Вони просякали всіх товаришів, що їх очі звернені були на Юрка. Він відкрив промінуючі уста й почав говорити:

— Сергію! Ти все знаєш про те, як забирали вчора від вас із Ляшевої Степана. Розкажи! Розкажи нам усе. А найбільше говори про те, як умочав у це свої лапи отой із горбатим носом жидюга Лейзор. Не вийде він живий із наших рук! Заб'ємо! Закаменуємо! Кров'ю своєю заплатить він за Степана! —

Хлопці звернули увагу на Сергія. Деякі стали пригадувати минулорічну карну гулянку чекістів у Ляшевій. А те, що робилося в ній учора, стояло в усіх перед очима. По лицях хлопців пробігали проміння поваги й суворого зацікавлення. На згадку про Степана деякі з них не могли, скрити лютої ненависти до чекіста Лейзора і його звершників. Лютість і ненависть до чекістів вигравала на їх лиці. Здавалося, що вони всі хотіли, оповідати, хто що знав, про те як лапи червоної гидри потя-

гнули в гидряче кубло чергову свою жертву. Вони хотіли, оповідати про тортури й муки Степана, що їх зазнав він від чекістів. Всі вони хотіли оповідати й усі вони прагнули пімсти.

Тогосамого хотів і прагнув Сергій. Він задрижав. Його серце рвалося мов лев із клітки, а він не міг стримувати своїх думок, що здавалося, ось-ось вирвуться з його уст і запалять усіх пекельним огнем.

Тимчасом Охрим додумався пійти й сказати Лейзорові про все, що бачив і чув у кодлі. Цей якнайскорше спішив до кодла.

З уст же Сергієвих вибухали кам'яні слова:

— Брати! Злочин великий і непростимий заслужимо перед нашою Великою Родиною, коли не присягнемо, пімститися за Степана! Кров застигає в жилах, коли, тільки, подумати, що виробляли чекісти над Степаном у його власній хаті й на його дворі!

Вчора над вечір вернувся я з косовиці. Мати поставила на стіл полудень. Я сів коло вікна за стіл і став їсти. Але вбігає, задихавшись, до мене мати й каже, що пійшли до Степана якихось трьох молодих чоловіків, мабуть чекісти. Я положив ложку і став дивитися в вікно. У Степана на подвір'ї стояв молодий, добре випасений чоловік. У хаті чути було крики й плач Степанової матері. Часом чути було голос Степана, але не можна було розібрати його слів. Його глос був якийсь не такий, як завжди. То був, більше всього, крикливий стогін. А після виразно було чути, що Степана бють. За хвилину в надвірніх дверях показався Степан. Я не міг дивитися на нього. Кров замерзала мені в жилах. Його все лице було

в крові. Коло порога Степан зупинився. Ззаду надійшов чекіст і штовхнув Степана у плечі. Степан упав. Тоді до нього підскочив чекіст, що стояв надворі і почав бити його чоботом у лице!... Г-о-о-х! Живий скривлений ніс не вийде з моїх рук! Я закатруплю його на місці! —

Видно було, що лиця всіх наповнювалися кровю. Юрко пильно дивився в лице Сергія. Він не міг опертися силі, що в цій хвилині наповнювала його груди. Від цієї сили руки його здригалися. Здригався кожний м'яз його лица. Уста його вирікали німий присуд на ворогів, а очі палали огнем ненависти, щоб їх спалити.

Сергій оповідав далі:

— Я вибіг надвір і крикнув: „Люди—помочі”! З хатей стали вибігати чоловіки, жінки й діти, старі й молоді. Я прискочив до чекіста і мазнув його кулаком у перенісся. Чекіст умився юшкою. Він став щось виймати швидко з кишені. А в дверях показалися два другі чекісти з револьверами в руках. Я крикнув: „Тримайтеся люди”! Чекіст, що витягав щось хутко з кишені, намірився в мене револьвером. Тоді люди, що нас оточили кинулися збитою лавою поміж мене й чекіста, і стріляти чекіст не зважився. Я підбіг до Степана, поміг йому встати і повів його до себе додому. Всі троє чекістів хотіли продертися через людей до нас. Але люди загородили їм дорогу й не пускали. Почулися вигуки: „Забирайсь, червона сволоч”! „Геть, комуністичне падло”! Тріснув вистріл! „Смерть! Смерть — червоним катам! Смерть — червоним наймитам”! — ревнула юрба й наперла на чекістів, а вони подалися у сіни. В цю хвилину я припроваджував Степана до себе до дверей і не бачив, що було далі з чекістами. Казали, що

в сінях були відчинені двері на город, а чекісти вибігли через них і втікли.

Як я привів Степана в хату, то він не міг триматися на ногах. Я посадив його на лавку. Мати дала води, і він обмився з крові. Я став питати Степана, що чекісти з ним робили. Він став оповідати: „Як тільки ввійшов я в хату, зараз за мною вскочили два чекісти. Один питається, чи я — Степан Панащук. Я кажу, що — так. Чекіст далі: „Ти, товаришу, організовував атентат на голову сільради Івана Калініна, бо він—червоний зайда”!? На це я сказав чекістові: „Я — твій не товариш. А як організовував то тебе не боюся! Забирайся геть із моєї хати”! Як я йому це сказав, то чекіст почав бити мене в лице. Вбігла моя мати, схопила коцюбу і стала їздити нею по чекістах. Чекісти виперли матір у сіни — ...

Тимчасом Лейзор хутко прибув до кодла, сів за кущем і почав слідити за кожним рухом Юрка й товаришів та прислухуватися до кожного слова, що виходило з гурту.

— ... Другий чекіст вийняв гумову палку з важким залізним наконечником і почав бити мене, куди попало. Мати вбігла з сіней у хату й знову кинулася до чекістів. Але один із них випер матір із хати й зачинив двері. І стали тоді обидва чекісти бити мене залізними наконечниками в лице, по голові, по плечах. А потім один чекіст відчинив двері, а другий бив мене далі кулаками під боки, чобітьми — по кітках і ногах, палкою — по плечах і випихав мене з хати... —

З уст Юрка впав присуд:

— Смерть! Смерть — горбатову носові! —

Всі заскреготали зубами, а наверху Лейзором трясла злість, і не міг він діждати кінця.

— ... В сінях мати рвалася до мене. Але чекіст її пхнув, і вона впала. Тоді я побачив, що ти йдеш, і тоді почали збігатися люди. —

В цю хвилину десь вирвало Охрима, й він став наближатися до Лейзора. Лейзор злякався, почувши шелест гілляки, що її необережно зачепив Охрим, і оглянувся. Але дуже зрадів, коли побачив Охрима. Охрим підійшов до Лейзора ближче. А цей дав йому рукою знак, щоб був тихше. А по хвилині сказав нишком до Охрима:

— Я відходжу, а ти, товаггришу, слідкуй, що вони будуть грробити і слухай, що вони будуть овоггрити! —

Лейзор пійшов. А Охрим роздзявив рота, втюпив свої тупі очі вниз і не зводив їх із хлопців.

— Я сказав Степанові, — оповідав далі Сергій, — щоб він скинув сорочку. Степан її скинув. Все його тіло було в синняках Він сам ізлякався, як глянув на своє тіло. На деяких синняках була здерта шкура, і з них сочилася кров. В цю хвилю я помітив, що лице Степана — бліде, а йому, неначе, чогось бракувало. Після він сказав, що йому — недобре.

Тимчасом люди, прогнавши чекістів, усі прийшли до мене в хату й стали питати, що — зі Степаном? Василь Семенів, Павло Данилів, Ганя Карпова, побачивши Степана, прибігли до нього й схвильовано стали питати його, як він себе чує? Я, навіть, не зауважив, що нема Степанової матері. Але в цю хвилину вбігає Захарків Олекса й каже голосно, що забита Степанова мати. Вся хата здригнулася. А Степан схилив голову, і далі треба було, вже, його піддержувати. Вістка Олекси до того вразила Степана, що він, ізмучений, зімлів. Ті, що були коло Степана стали його рятувати.

А я розпитував Олексу, де і як забили? Олекса казав мені так: „Я був у сінях найближче до чекістів. Вони, саме, втікали до, відчинених на город, дверей. В цю хвилину Степанова мати вбігала з городу в двері. Назустріч їй вистрілив один із чекістів, і Степанова мати в дверях упала. А чекісти втікли, вже, по її трупі”.

Нарешті Степан упритомнився. Я приступив до нього і сказав, що я хочу пійти до його хати. Степан висловив бажання, також, іти зі мною. Ми пійшли. За нами спішили всі, що були в хаті. Ми входили в сінні Степанової хати. Тут було так, тісно, що трудно було пройти до городніх дверей. Люди, що зібралися коло забитої, побачили, що я веду Степана, і розступилися. Ми протискалися, все, ближче до городніх дверей. Коло них голюси чоловіків і жінок не вмовкали: „Треба було за халата схватити”!.. Ой, ти — нездара”!.. „Забили! Забили, голубонько! Анцихристи!.. Забили!.. Не діждуть вони, вже, прийти! Я, вже, доброго товкача нарихтую на їх голову”!..

Охримом трясця трясла, коли він чув ці передавані викрики ляшевянців. Він сопів, роздзявивши рота. То вертівся на всі боки, озираючися кругом, то кидав дико свій тупий погляд у низ на хлопців і вслухувався пильно в слова Сергія. Він сам не знав, що з ним робиться.

..., „Треба було скочити наперед і колом — у груди”!!!... „Ти ж мав люшню! Треба було люшнею — по голові”!!!...

Отаке чутно було серед великого натовпу в сінях. А коло Степанової матері хтось іздушував вибухи плачу. Нарешті протиснулися ми через останніх людей, і Степан побачив на землі свою матір. Вона лежала мертва. „Мамо!, голосно про-

мовив Степан. Шум у сінях затих і запанувала свята мовчанка. „Мамо”!, промовив Степан вдруге. „Не обзиваєшся! Не попрощаєшся! Прощай! А я за Твою смерть помщуся. За неї мститися будуть Твої нащадки, мститися буде Твоя кров з покоління в покоління! Прощай”! Сказав і рушив у хату. Я його провів. А люди, неначе, присягнули на заповіт Степана. Так і чутно було, що вони чекали якогось невідомого голосу, який би наказав їм, львом скакати на ворога.

В хаті сказав мені Степан, що хоче лягти. Я почав стелити йому ліжко. Але жах мене охоплював на думку, що Степан лишиться сам. Я став його вговоряти, щоб він не ночував у хаті. Бововкам — не вірити: можуть прийти в ночі й поволікти. Казав я, що знайду йому добре й безпечне місце. Але він не хотів нікуди йти: „Нехай приходять, гадюки! Нехай ссуть мою кров! А я нікуди не пійду зі своєї хати! Я нікуди не пійду від своєї матері, що душею наложила через мене!... Ох, кати! Кров моя, пролита вами, мститиметься на вас довіку!!!

Сказав і впав безсило на ліжко. „То, я буду з тобою”, звернувся я до Степана. Він подивився на мене й відповів: „Чого, Сергію, будеш тут зі мною сидіти? Ти натовмився. Йди, собі, відпочивати. А до нас, може, хтось із людей прийде, і сам я не буду. Не думай, Сергію! Йди”! Обернувся й важко ляг на подушку.

Я не знав, що робити, але подумав, вволити Степанові й залишити його.

Вже цілком було стемніло. Родичі й свояки Степана внесли його матір у хату й прибиралися, наряджувати її. Степан заснув, а я побачив, що мені треба йти.

Вийшовши, я почувався зовсім ізмученим і збирався йти спати. Але щось, неначе, шептало мені, щоб я не лягав у хаті. І накінці я постановив, переспати поза хатою. І дуже добре зробив. Якби ночував у хаті, то, напевне, лапи гидри потягнули б і мене цієї ночі. Мати прибігла до мене, ще, вдосвіта й сказала мені, що перед дванадцятою приходило двох до хати й шукали за мною. —

— А де ж ти спав? — запитав один цікавий.

— А ти хочеш, так, усе знати! — перебив йому другий. — Де спав, там, уже, того місця нема.

— І казала, — оповідав далі Сергій, — що чула надворі голос Лейзора. Я подумав, собі: як не забрали, вночі, то вдень не заберуть. Як прийдуть, то живими зі села, вже, не вийдуть. Але ніяк не припускав я, що заберуть хорого Степана.

Як мені мати сказала, що приходили чекісти, то неможна було не передчувати, що мусить бути якась новина. Я постановив, раненько довідатися, що діється.

Встав я, ще сонце не сходило. Але, вже, на вулиці й у дворі Степана стояли купи людей. Вони були чимось перейняті і про щось захоплююче говорили. Мені кинулося в очі, що сталося, щось недобре. Я поспішив у двір Степана і приступив до гурту. „А коли ж його забрали”?, почув я голос. В мені здригнулося серце. Я був певний, що говорять про Степана. „Кого забрали”?, питаю нетерпляче. „Та Степана ж! Цієї ночі забрали”!, почув я голос Захаркового Олексі. „Ганя все знає”. Я затрясся від злости, кликнув до себе Ганю й сказав їй, щоб вона мені все розказала. Ми пійшли з Ганею до нас під хату, а гурт пійшов до покійниці.

Ми підійшли до присьби, і Ганя стала опові-

дати: „Я зібралася, йти до Степана, сидіти над його матір'ю. Вийшла я надвір. В цю хвилину підходить до мене Самкова Олена і каже, що недалеко стоїть Лейзор і з ним — ще якихось двох. Я взяла Олену, й ми тихенько підійшли близько до Лейзора. Мабуть було, вже, коло години одинадцятої. Надворі було темно. Але можна було запримітити в тому місці, звідки чути було слова Лейзора, три темні постаті. Вони стояли під Марковою грушею. Ми ж перейшли на другий бік під Маркові забудування, підійшли під угло клуні й стали слухати. Було дуже добре все чути. Мене, аж, під п'яти шкребло, як говорив Лейзор, захлистуючися своїми словами: „Вони тикищо пошлі. Я сказав їм, щоб бг-грали пх-хрибитого”!... „Кого брали, якого прибитого”! — прорізало ножем моє серце. І гадиною стала, обвивати мені голову думка, що пійшли забирати Степана. Я старалася, ловити кожне слово Лейзора. Не довго думаючи, шепнула я Олені, щоб бігла до Степана й сказала, що йдуть його забирати. Олена побігла, а я стала прислухуватися пильніше, що буде говорити далі скривлений ніс. Я не пропустила ані одного слова з того, що він говорив. Він говорив: „Товаг-гриші! Я не спускав з очей” оту ...идг-гру контг-греволюції — ...

— Амінь!... Смерть!... Могила!... Згине, як собака!... — виривалося з уст палаючих хлопців. А Юрко піднімав руку й утихомирював їх. Наверху ж Охрим від цього, аж, перелякався. Він зірвався на ноги й хотів утікати. Але знов присів. Напевне, пригадав те, що Лейзор наказав йому, чекати, поки знов прийде він — Лейзор.

... — Він називається Степан Панащук. Як вам товаг-гриші, відомо, я пг-гризначений на Жовті-

ївку й околиці, як ухо й око г-грайонової Че-ка. На цьому пасту мені удавалось, виконувати своє завдання якнайкраще. В останні дні я виг-грил завог-гр на нашого местного діяча Калініна. На нього мав бути виконаний атентат. Я хочу пг-гредставити вам, товаг-гриші, г-грозь Панащука в завог-грі. Пг-гравдоподібно, що ініціатива завог-грю вийшла від Панащука, й він сам особисто ходив і втя-ав до своєї г-гроботи хлопців. Учог-гра Панащук пг-грийшов до Жовтківки і тут сказав Дубенькові Пилипові, щоб він був ...отовий сьогодні ввечер-грі йти до сільг-гради. Панащук дав Дубенькові г-гrevольвер і сказав, щоб він віддав його Паливоді з Настасівки та наказав Паливоді, убити Калініна — ...

Палимода усміхнувся.

... — Іншим же хлопцям наказав Панащук, щоб заг-гроз же по вбивстві спг-грятали тг-група Калініна й щоб уночі пег-гrevісили його високо на клунській сосі, що їх дві постановив недавно Макаг-гр під свою клуню. А дг-гру-ий ..уг-грт мав заатакувати тих, хто пег-гreshкоджав би виконання атентату й бог-гронив би Калініна.

Ви бачите, товаг-гриші, що то за контг-гrevолюція. Але я постаг-грався, що завчасу хг-гранітелі пог-грядка довідалися пг-гро атентат і його зліквідували. Я постаг-грався, щоб були аг-гreshтовані всі учасники завог-грю. І вже не міг я нічого зг-гробити, що деякі учасники втікли, і їх не аг-гreshтовано — ...

— Якраз ті, що втікли, закатруплять і Калініна й Тебе, згорблений носе! — зашепів Пилип. А Паливода всміхнувся, стискаючи кулака й водячи показовим пальцем так, неначе натискав язичка револьвера.

... — Зачекаєм, товаг-гриші! Заг-гра надійдуть наші сослужівці, і побачимо заг-гра контргреволюціонера — ...

— То, вже, останнє передсмертне твоє еркання буде, горбатий носе! Покажу я тобі контрреволюціонера, — промовив зі злобною усмішкою Паливода.

... — В цю хвилину до мене нишком попід стіною хутко підійшла Олена і взялася руками за голову: „Ой, Ганю, вже забрали й ведуть Степана. Ведуть сюди. Він не здужає йти, і чекісти його підштовхують. Він уже падав два рази, а чекісти чобітьми його підбивали”. „Тихше”, шепнула я Олені, „бо почують, то прийдуть сюди”. До нас стали наближуватися звуки кроків. У темноті ж можна було запримітити, що по дорозі дуже хутко посувалися наперед три темні постаті. Від них чути було дуже часто глухий стогін тортурованої людини. По стогоні можна було пізнати Степана. Степанів стогін нагадував, що йому затуляють рота й не дають кричати.

Чекісти зі Степаном порівнялися з нами. Я старалася, розгледіти Степана. Серце мені розривалося, як я побачила, що Степана схопив один чекіст за одне попліччя, а другий — за друге й так його волікли. А сам Степан не міг навіть, голови держати: вона схилилася йому, як мертва, на плече.

Чекісти, порівнявшись з Марковою грушею, зупинилися, й один із них підійшов до груші, де стояв Лейзор. Підійшовши, чекіст говорив щось нишком до Лейзора й до тих, що були з ним, а після відійшов назад до Степана, і його повели далі. Лейзор же й ті, що були з ним, направилися в село. „Шукай, Оленочко, якоїсь здоровенної

цеглини", шепнула я, й ми обое стали лапати попід стіною на землі. Цеглини неможна було знайти. Тоді я вирвала з підмурівки півцеглини й шпурнула в горбатого носа, що якраз рівнявся з нами. Попала в ногу. Ганя тоже щось найшла й шпурнула вдруге. Попала когось у бік, а потім чутно було, що об камінь бренькнуло залізо. В наш бік блиснув огонь. Ми перескочили через пліт. Через тичкову пасолю перейшли в Марків садок і втікли. Казала Олена, що кинула облімком букші, — зупинився Сергій.

— Молодці — дівчата! Так і треба! Треба бить червону гадину всім, що попаде під руки, — похвалив із притиском Пилип.

— Жидюга, мабуть, не ходив цієї ночі додому. Мабуть, він розшукує й рознюхує в нас за контргреволюцією... ха-ха-ха-ха-ха, — не міг витримати Сергій.

Юрко підняв догори руку. Всі стихли й звернули увагу на Юрка.

— Тепер знаєте ви, — почав він, — якою червоною гадюкою, яким лютим нашим ворогом являється в наших околицях горбатий ніс. Він поночах не спить, а чигає на наших найкращих братів. Він із хижацько розтопіреними пазюрами влазить у вашу хату... Подумайте! ...й у вашій хаті з піною на губах від люті шукає вас, щоб запустити розтопірені пазюри в ваше тіло! Чи довго будете ви на це дивитися!? Чи довго будете ви це терпіти!? Сором лице палить, що одним-один червоний жидюга хижацько гарцує попід нашими стріхами, й нікому до голови не прийде, втяти йому ноги!

Кінець! Скінчився його хижацький танець! Згине він, як собака! І згинуть мусять усі ті, що їм він служить, і ті, які йому служать! Я чую, що

жде нас тяжка боротьба і боротьба близька. Почати її, мусимо ми. А може наші вороги з горбатим носом піchnуть її з нами раніше? Тому нам треба бути готовими, прийняти її і в цю хвилину. —

Наверху щось тріснуло, й зашелестіла гілляка, — то Охрим обоперся об гілляку, а вона зломалася. Усі хлопці глянули вверх.

— Вже хтось підслухує, — схопившись, озвався Юрко. — Вже зараз мусимо приступити до роботи. Василю! Бери Йвана і — в розвідку! —

Василь і Йван схопилися на ноги. Таке діло — для них не першинка. Вони котами полізли туди, де зашелестіло. Охрим, побачивши, що до нього йдуть хлопці, нишком сховався в кущ. Хлопці не помітили Охрима відразу. Вони мусили, його знайти. На таку штучку Василь був битий. Він шепнув до Йвана, щоб цей відійшов на кількадесять кроків. Таким чином хотів змилити Охрима. Сам же ліг за сусіднім корчем і ждав, чи не буде шелесту вдруге, або чи не покажеться хтонебудь між кущами. Василь знав: якщо сховався хтонебудь недалеко, то він, переконавшись, що його минули, мусить вийти. Витревалости у Василя не бракувало. І він, заперши віддих і настороживши уши, мертво лежав.

— Кузьма! — гукнув униз Юрко до Паливоди. — Скільки ти маєш зброї й яку? Чи не забракне її на нас одинадцятьох? —

— Є сім револьверів, шість рушниць, три ручні скоростріли й тринадцять бомб! —

— Гаразд! Не забракне. До того ще й я маю для себе потрібне. Увага! —

Всі встали.

— Як би вже в цю хвилину на нас поведено наступ, і нам треба було прийняти бій, то кожний

вже знає своє місце. Кожний знає, що повинен мати в руках і де його взяти. Кузьма з Данилом і Петром займає вихід коло дуба. Пилип із Сергієм займає верх Кодла. Микола зі Семеном і Максимом займає його низ. А далі — слухати безоглядно наказів. —

Наверху Василеві довго лежати не прийшлося. Охрим, посидівши трохи в куші, став у ньому ворухитися, вилазити з нього й шелестіти. Чуйне ухо Василя здригнулося. За ним здригнулося усе Василеве тіло. Він підняв непомітно голову й пильно дивився, звідки чути було шелест. За хвилину побачив Василь, що зза недалекого куша вийшов чоловік. Пізнав Василь у ньому Охрима. Але не знав, ще, Василь про його юдину роботу й не мав наміру тепер, уважати Охрима за свого ворога. Одначе вважав Василь за потрібне, з Охримом зустрінутися, бо таким чином можна буде довідатися, чого, саме, тепер Охрим — у Кодлі?

Недовго думаючи, Василь посунувся за куш, встав і вийшов ізза куша назустріч Охримові.

— Що чувати, дядьку, — запитав пронизливо Василь.

— Що чувати?! Я вам покажу — що чувати! Думаєш, не знаю я, що всі ви тут говорили й що хочете робити!... —

— Іване — сюди! — крикнув Василь.

Внизу почули й зрозуміли, що Василь зустрів ворога. Але внизу не чути було, що, саме, Охрим говорив.

— Вгору! — крикнув Юрко.

Всі стали дертися по схилі, неначе коти по стіні й незабаром опинилися всі коло Охрима й Василя.

— Тфу! — сплюнув Юрко, побачивши Охрима. — Чорт надав, стільки дертися надаремне! І чого ти счинив таку паніку, — дивлячися на Василя, сердито промовив Юрко.

Охрим, опинившись серед смуглявих драбів, спочатку злякався. Але набрав відваги, коли побачив свого Пилипа.

— Ходи додому, волоцюго! Ходи! — схопив він Пилипа за руку й став тягнути.

Прибігає Іван і, хвилюючися, каже, що йде два гурти людей: один гурт, чоловіків п'ять — дорогою, а другий, чоловіків чотири — поміж кущами. Йдуть до Кодла, й уже — недалеко.

— На місця! — крикнув Юрко.

Сергій відіпхнув Охрима від Пилипа, й усі подалися в Кодло. Неначе миші в норі, шмигали хлопці в печері й опинювалися коло Паливоди в „амуніційному магазині”, до якого вхід був із головного проходу. Охрим же на сажень виріс, коли почув, що до Кодла наближаються „чоловіки”. Він добре знав, що то: Лейзор веде свою шайку, щоб ізнищити тих, кого він недавно бачив у Кодлі. Охрим із злою радістю побіг Лейзорові назустріч.

Тимчасом хлопці пообвішувалися бомбами. Данило й Пилип одержавши по рушниці й скоростріла миттю виکارбкалися по брилах наверх. До них був призначений, ще, з рушницею Василь. Микола, взявши скоростріла і з, озброєними в рушниці й бомби, Семеном і Максимом підійшов до виходів правої й лівої печері в підніжжю. У виходах усі зупинилися. Сам Юрко з бомбами й револьвером зупинився в середній печері, а побіч нього в другій — з рушницею Іван. Паливода, роздавши зброю й набой, взяв скоростріла, а Данило

й Петро — рушниці, револьвери й бомби, і всі хутко подалися у вихід під дубом.

У всіх хлопців позапирало віддих. Тільки, чули вони, що в кожного серце зводилося й бухало, мов тяжкий молот, щораз важче й важче.

— Як тільки хто зявиться, то вмить — на мушку! — сталевим голосом проказав Юрко. — В Охрима, як буде, не стріляти! А Лейзора зловити живцем! Іване! Передай цей наказ на другім боці Кузьмі й вертайся! —

Іван ізник у печері. Незадовго показався знову.

Але, ось, шелест кущів прорізав уші лицарів „замку”. Всіх зачарував перший вистріл, що мав ось-ось тріснути. Вмить виринув ізза куща Охрим. Всі намірилися стріляти. Але, пізнавши що то — Охрим, не стріляли. Юрко передав нишком наказ: праві обстрілюють лівого бока яру, а ліві — правого.

Зараз же за Охримом показався ізза куща чекіст. Сергій, що був на верху Кодла пізнав у ньому одного з тих, що били Степана. Сергій сказав про це Пилипові. Пилипа огорнула страшенна лють. Він, немов угорячці, намірив скоростріла на чекіста, що стояв над яром і з острахом роздивлявся. Неначе гадюка, засичав і загрокотів скоростріл Пилипа. Охрим сховався за кущ, а чекіст ляг трупом. Ізза кущів почали тріскати револьверові стріли. Але з цього небезпеки для Пилипа й товаришів не було, бо всі вони були під охороною величезної кам'яної брили. У кущах з Охримом було ще три чекісти з Калініном на чолі, а другі чотири з Лейзором пійшли відразу до виходу коло дуба.

Охрим доніс Калініну, що, вже, один „тавариш” — убитий і порадив обійти коло Пилипової брили на другий бік яру. Калінін перестав, вірити

Охримові й сам старався орієнтуватися в положенню. Вкінці двом із свого гурту дав наказ, обійти з Охримом на другий бік, а сам узяв третього й спустився в яр. Юркове око не пропустило ворогів.

— Бачиш! — півголосом запитав він Миколу.

— Бачу! — відказав той.

— Провести по двох скорострілом! —

— Ко-ко-ко-ко-ко-ко-ко, — загрокотіло в яру.

— В-в-в — гр-р-р-им! В-в-в-в — гр-р-р-им, — завершили грокіт скоростріла дві бомби, що їх у подарунок Калінінові постарався кинути Юрко. Більше бомб кидати не треба було. Й ці дві зробили своє. Кого не dokonав скоростріл, того рознесли вони, що й сліду з нього не лишилось.

За хвилю знов прорізує скоростріл Пилипа зловіщу тишу Кодла. Так привітав Пилип тих, що обходили на другий бік яру. Вони напоролися на саму стійку Пилипа. Чекісти зістраху потратили голови, коли Пилип піднявся зза брили й заморозив їх люхвою скоростріла. Одна хвилина, акорд скорострілового кокотання — й лягли два чекісти трупом.

А Охрим? Він стояв віч-на-віч із Пилипом. Божого світа коло Охрима, вже, не було. Перед ним було, лише, дві істоти: його син Пилип і невидимий чекіст-диявол, що нагинав Охрима по величезного каменя і з диявольською пекельною настирливістю шептав йому, щоб він бахнув цим каменем Пилипові по голові. Голос чекіста-диявола просякнув усю душу Охрима, і своєї волі, вже, Охрим не мав. Ним кермувала, вже, воля чекіста-диявола.

Пилип зауважив, що його батько, чогось, ди-

висься вниз на каменя. Зловіщість пробігла в серці Пилипа.

— Тату! Я — Ваш рідний син, а Ви — рідний мій батьк...!

— Г-е-е-х!... Бах! — гупнув по голові переважний холодний камінь, а син ізвалився від батьківської руки.

— Ай-яй-яй-яй-яй! — заверещав Охрим і побіг у кущі, махаючи руками, неначе відганяв когось і втікав від когось. В хвилину, коли Пилип упав мертвий від Охримової руки, Охрим-батько побачив перед своїми очима мільйони демонських кістлявих лап, що жахливо простягалися до його — Охрима й хотіли його схопити. Він біг поміж кущами в ліс, кричав і верещав різними голосами. Охрим опинився вже безповоротно в світі божевілля, а Пилип лежав під брилою мертвий.

Тимчасом прибігає до Юрка Петро й каже, що вони, на другому боці коло дуба, впустили Лейзора й чотирьох чекістів у прохід і схопили їх усіх живих.

— Де — вони? — запитав Юрко.

— У магазині! — відповів Петро.

— Дати добру охорону, а я зараз там буду! — Петро відійшов.

Юрко поспішив наверх, довідатися, що сталося. Хлопці, що були з Пилипом розказали Юркові все, як було.

— Що ж!? Маємо одну жертву. Не була б, то, боротьба. В боротьбі, навіть, і дурнота хоче жертви.

Здається, що ми розправилися, вже, зі всіми. Ходім і „привітаємо” Лейзора з „тавагр-ришами”.

Усі пішли до магазину.

— Засвітити ліхтарню! — гостро вимовив Юрко.

За хвилину на корені, що виліз із камяного склепіння, гойдалася ліхтарня й освітлювала бліді лица чекістів.

— Що? Смачно — в Кодлі? — звернувся привітливо до чекістів Юрко. — Нічого! Буде ще смачніше! —

— Обезброєні? — запитав Юрко в Кузьми.

Кузьма дав притакуючий знак.

— Лейзор — на середину! — почувся різкий голос Юрка.

Лейзор вийшов.

— Решта — очима до стіни й не обертатися! —

Чекісти пробували, показати, що на таку справу мають час. Але їх „попросили”, поспішитися й показали їм, що час — дуже дорогий.

— Взять чотири найдовші й найгрубші виворки й привязати їх до рук і до ніг Лейзора! —

Приказ виконано.

— Змотать і зложить на Лейзора! —

Лейзор угинався під виворками.

— Кузьма й чотирьох залишається, а чотирьох — зі мною! Іван і Василь — наперед і йдуть у ліву печерю! —

— Марш! — врізалось в уші Лейзорові.

Він, ізгорбившись, подригав ногами. За ним пішли: Юрко, Данило й Максим. Прийшли в ліву печерю, вийшли в яр.

— Хлопці! — почувалася Юркова команда. — За виворки від ніг і — в верхні печері: двох — у праву печерю, а двох — у ліву. —

Хлопці опинилися на своїх місцях.

— Угору! —

Хлопці стали тягнути вгору вировки, неначе воду тягнули з колодезя. Лейзор перевернувся головою донизу й став кричати. Юрко прискочив до Лейзора й захвав йому травною рота, а він піднімався, все, вище й вище. Чимвище Лейзор піднімався тимбільше вгорі ноги його розводилися. Нарешті тягнути Лейзора далі неможна було. Не пускали ноги. Вони були розтопірені донеможливості й виглядали так, неначе Лейзор перескакував униз головою якогось широчезного яра й сів над ним. Дивно було, що Лейзор не роздерся по половині.

— Далі — неможна?! — запитав Юрко, держачи вировки від Лейзорових рук.

— Ні! — почув відповідь.

— То стягнути вировки через печері докупи у головному проході, привязати сильно до одного кореня, а потім прийти сюди! —

Хлопці зробили сказане й прийшли до Юрка.

— Таксамо перетягнути вировки від рук через дві нижчі печері, добре натягнути й привязати до тогосамого кореня! —

Хлопці зробили все.

Юрко лишив Івана коло, розпнятого руками й ногами та вниз головою, Лейзора, а сам пійшов побачити, чи добре привязані вировки. Прийшов, побачив і сказав, усадити поміж вировки кола й крутити, доки можна. Дотого, ще, привів усіх чотирьох чекістів перед Лейзора, саме, тоді, коли скручували докупи вировки та сказав, відтулити Лейзорові рота.

Жах, несамовитість, мороз переймали й пересякали кожну живу істоту на верещання, нелюдські крики й передсмертні корчі Лейзора.

— Отаку смерть за смерть ми платимо! — сказав Юрко білим, мов крейда чекістам. — Гайда до магазину! —

Прийшли.

— Привязати кожного вгорі до кореня: за одну ногу — в одному місці, а за другу — в другому! Привязати чимширше! А до шії привязати по величезному каменю! —

Сказав Юрко ці свої слова так, що один із чекістів не діждав своєї кари: на слова Юрка упав мертвий. Тільки трьох гойдалися, на розтопірених ногах униз головами, що при них баламкали, цоккаючи один об другого, важезні каменюки.

Чекісти, гойдаючися, передсмертно хрепіли, а хлопці з насолодою гойдали каменюки. Гойдали й примовляли: „Отак платимо ми смерть за смерть”!

Передплачуйте й кольпортуйте

Масові протикомуністичні й
протибольшевицькі оповідання

ЮРІЯ ЗОРЯКА

Передплата до кінця цього року
(за 4 книжки) виносить: у краю
зл. 1.20; окремий прим. 30-40 гр.
За кордоном — зл. 2; окремий
прим. зл. 0.50. Книжки в перед-
платі значно дешевші. ■ Кольпор-
терам значний комісовий опуст.

ГОЛОСІТЬСЯ НА ЗА-
СТУПНИКІВ І
КОЛЬПОРТЕРІВ

„Прозопоезії“

що має на меті: **ВЛИТИ** в душу Української Нації
огонь завзяття, відваги та гону в
життєві простори;
ОЗДОРОВИТИ, збаламучений і за-
тровнений ворогами розум Україн-
ської Нації, щоб вона їх добре у-
свідомлювала;
НАСТАЛИТИ серце Української На-
ції, щоб не милосердилася над під-
ступними сльозами крокодила;
НАГОСТРИТИ волю Української На-
ції, щоб ізтинала все, що стоїть пе-
решкодою на її життєвій дорозі.
Коли мету „Прозопоезії“ вважаєте
за конечну, то без надумування ста-
вайте в ряди заступників і коль-
портерів „Прозопоезії“.

1 руб 20 коп (1986г)

РА 2303

ЦІНА зл. 0.40

В „ПРОЗОПОЕЗІЇ“ ДОСІ
ВИЙШЛИ ТАКІ КНИЖКИ

Юрія ЗОРЯКА

„Герой без імени“

Повість про віковічну боротьбу України з Московією, зшиток I.

Ціна I. зшитка зл. 0.40

„Смерть за смерть“

Сучасне протикомуністичне й протибольшевицьке оповідання.

Ціна зл. 0.40

„НІ“!

Так називається нова книжка **ЮРІЯ ЗОРЯКА**, що її друкуватиме „Прозопоезія“, як чергового випуска оповідань.

Просимо заступників і кольпортерів написати до Видавництва, скільки примірників згаданої книжки вислати.

Адреса: „ПРОЗОПОЕЗІЯ“, Львів, Бляхарська 11

Число розрахунку для переказів розрахункових 91.

PA 2303 y